

AZ ELTE-OMSZ EGYÜTTMŰKÖDÉS RÖVID TÖRTÉNETE

THE BRIEF HISTORY OF ELTE-OMSZ CO-OPERATION

Bozó László

Országos Meteorológiai Szolgálat, 1525 Budapest, Pf. 38. bozo.l@met.hu

Összefoglalás: Rövid áttekintést adunk az ELTE Meteorológiai Tanszék és az OMSZ szakmai együttműködésének eddigi történetéről, és a jelenlegi legfontosabb tudományos és oktatási-képzési kihívásokról.

Abstract: A brief review has been compiled on the professional co-operation between ELTE Department of Meteorology and OMSZ, including the most important challenges in the field of science and education.

A budapesti Tudományegyetemen 1945 végén alakult meg a Légkör- és Éghajlattani Tanszék. 1949. május 16-án hozták létre a Természettudományi Kart, amelynek ettől kezdve a Tanszék is részévé vált. 1950-ben vették fel az első meteorológus hallgatókat, akik a kilenc féléves képzés után 1954-ben kaptak diplomát. A lemorzsolódás igen nagyfokú volt, a 40–50 fős, kiemelkedően magas beiskolázási létszámoknak köszönhetően azonban 114 diplomás került ki az egyetemről 1954 és 1957 között. Az Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet (OMFI), majd 1950. december 15-ei megalakulása után az Országos Meteorológiai Intézet (OMI) szakemberei meghívott előadóként oktattak a Tanszéken. Száva-Kováts Józsefet és Révész Tamás adjunktust 1953-ban koholt vádak alapján leváltották a Tanszék éléről, majd internálták.

1953-ban Dési Frigyes, az OMI igazgatója kapott megbízást a Meteorológia Tanszék vezetésére. Az OMI jelentős belső szervezési erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az 1957-ig végzett meteorológusok többségét el tudja helyezni. 1954-től már nem indult meteorológus szak az ELTE-n. 1958-ban új oktatási forma jelent meg az egyetemen: a matematikus, fizikus, matematika-fizika tanári és a földrajz szakos hallgatók speciális tárgyként vehették fel a meteorológiát, ezek után végzésükkor két oklevelet kaptak. A tanulmányi idő 9-ről 10 félévre nőtt, bár a szakirányú meteorológiai tárgyak esetében csökkent a képzésre fordított idő. A kettős diplomával végzett, összesen 92 hallgató jelentős része azonban nem meteorológusként folytatta pályafutását, aminek következtében az 1970-ben létrehozott Országos Meteorológiai Szolgálatnál (OMSZ) már szakember utánpótlási gondok jelentkeztek.

1973-ban Dobosi Zoltán állt a Tanszék élén. Ekkor már nem lehetett kérdéses, hogy a korábbi egyszakos meteorológus képzést ismét be kell vezetni. Ezzel párhuzamosan a geológusokkal és geofizikusokkal közös, egységes földtani alapképzés elindításának ötlete is felmerült. A kérdésben akkor az MTA Meteorológiai Tudományos Bizottsága is állást foglalt. Czelnai Rudolf, az OMSZ elnöke az aktív meteorológusok kormegoszlása, illetve a katonai meteorológiai szolgálat véleménye alapján javas-

latot terjesztett az Oktatási Minisztérium elé, amely ezt elfogadva, 10–15 fős létszámmal, 1976-tól újraindította az egyszakos meteorológus képzést. Ebben a formában 2011-ig összesen 333 meteorológus vehette át egyetemi diplomáját. 2006-tól a meteorológus képzés a Bolognai Rendszernek megfelelően kétszintűvé vált. Az alapszakon (BSc) végzettek főiskolai szintű diplomát kapnak (az első meteorológus BSc-sek tehát 2009-ben végeztek), a legkiválóbb hallgatók a mesterszakon (MSc) folytathatják tanulmányaikat. Az ELTE TTK-n 2006-tól kezdődően a Földtudományi, a Fizika és a Környezettan alapszakokon indítanak meteorológus szakirányt.

A 80-as évek végéig az egyszakos meteorológusokat az OMSZ lényegében teljes létszámban el tudta helyezni. A rendszerváltás időszakában a jelentős forráshiány és a belső szervezeti átalakítások következtében 1988–1992 között az OMSZ átlagléttszáma 963-ról 392-re zsugorodott, ami rendkívüli mértékben megnehezítette a kor új kihívásainak megfelelni tudó, nyelvtudással és informatikai ismeretekkel is bíró fiatal végzős meteorológus szakemberek felvételét. A 90-es évek eleje a nehézségek mellett új lehetőségeket is teremtett az ELTE-OMSZ kutatási együttműködés területén. Számos nemzetközi finanszírozású K+F projekt megvalósításába kapcsolódtak be közösen a két intézmény szakemberei, elsősorban a levegőkörnyezeti kutatások területén (PECO, PHARE, COST, MAKA, ETEX, stb.), elmélyítve ezáltal nemcsak a Szolgálat és a Tanszék közötti, hanem a nyugat-európai és észak-amerikai többoldalú szakmai-tudományos integrációt is. Mindezzel párhuzamosan az OMSZ jelentős műszaki, módszertani és szervezeti fejlesztéseket valósított meg: elindult a megfigyelőrendszer automatizálása, a korszerű adatbázis kialakítása, illetve az európai meteorológiai szervezetekhez történő csatlakozási folyamat. Ebben a rendszerben a legtehetségesebb végzősök számára mindig igyekeztünk helyet biztosítani.

Az OMSZ és az ELTE Meteorológiai Tanszék közötti együttműködés fontos formális eseménye volt a két intézmény közötti együttműködési megállapodás kidolgozása, amelyet az OMSZ elnöke és az ELTE rektora 2008 decemberében írtak alá. A megállapodás keretbe foglalja az oktatás, a szakmai gyakorlatok, a kutatás területén

közösen tett vállalásainkat és ezek ütemezését. Rögzítettük többek között egy HAWK munkaállomás és egy városi QLC mérőállomás üzemeltetési feltételeit a Tanszéken, illetve az ELTE lágymányosi mérőkertjében.

Hosszú évtizedekre nyúlik vissza sikeres együttműködésünk az OMSZ két szakmai folyóirata, az IDŐJÁRÁS és a LÉGGÖR szerkesztésében is. Az 1992 óta angol nyelven kiadott IDŐJÁRÁS-t 2009 óta a *Science Citation Index Expanded* és a *Journal Citation Reports/Science Edition* rendszerekben indexálják és kivonatolják, továbbá része a SCOPUS hivatkozási adatbázisának is. Öröndetes tény, hogy számos meteorológus PhD hallgató a folyóiraton keresztül ismerkedhet meg a nemzetközi publikálás szabályaival és kihívásaival. Az ELTE Földtudományi Doktori Iskolája – a meteorológusok többsége itt folytatja le doktori cselekményét – publikációs követelményrendszerében ismeri a folyóiratban közölt dolgozatokat.

A Magyar Tudományos Akadémia különböző fórumai is otthont teremtenek az OMSZ és a Tanszék közötti tudományos és szervezeti együttműködésre. A Meteorológiai Tudományos Napokat, ami többek szerint az MTA egyik legsikeresebb rendszeres tudományos rendezvénye, eddig 37 alkalommal rendezte meg a Meteorológiai Tudományos Bizottság. A szervezés és a lebonyolítás szinte minden alkalommal a két intézmény szakembereinek együttműködésével valósult meg. A Nemzetközi Geodéziai és Geofizikai Unió (IUGG) Magyar Nemzeti Bizottságát is az MTA Földtudományok Osztálya keretében működtetjük. Az IUGG tevékenysége összesen nyolc tudományos szövetség munkájából tevődik össze. Ebből három szövetség (léggörtudomány, krioszféra-tudomány, oceanológia) nemzeti képviselőt az OMSZ, illetve a Tanszék munkatársai látják el, ami egyrészt mutatja a meteorológus szakma súlyát és jelentőségét a földtudományokon belül, továbbá bizonyítja a tudományos együttműködés szinte kimeríthetetlen lehetőségeit. A K+F+I területén már a jelen is a szakmai-tudományos

hálózatok építéséről, a konzorciális módon megvalósított projektekről szól, ezek jelentősége várhatóan még tovább fog növekedni. Többek között az éghajlatkutatás, a levegőkörnyezet állapotának értékelése, vagy a távérzékelés területén az OMSZ és a Tanszék a további szoros együttműködésben érdekelt.

Az OMSZ és a Tanszék működését meghatározó külső körülmények a korábbi évtizedekhez hasonlóan most is folyamatosan változnak. A költségvetési előírások mind takarékosabb és ésszerűbb gazdálkodást és tervezést kényszerítenek ki a szolgáltatás, az oktatás és a kutatás területén is. Ma már természetes a magán-meteorológiai szolgáltatók – sok esetben jogilag hiányosan szabályozott – jelenléte a hazai és nemzetközi piacon, folyamatos versenyre és megújulásra kényszerítve az állami meteorológiai szolgáltatókat. Ezzel párhuzamosan tanúi lehetünk annak a folyamatnak, melynek során az európai tematikus tudásközpontok (pl. ECMWF, EUMETSAT) számos területen átveszik a korábban nemzeti szinten, szétaprózottan végzett operatív és kutatási feladatokat annak érdekében, hogy valamennyi tagország számára hatékonyabb és megbízhatóbb szolgáltatásokat nyújthassanak. A felsőoktatás területén a törvényi szabályozás változásai sarkallják alkalmazkodásra, illetve stratégia-váltásra az egyetemeket. Úgy gondolom, hogy az OMSZ szakmai céljainak teljesítéséhez a továbbiakban is elsősorban az ELTE-ről kikerülő, jól képzett meteorológusokra számíthat. További hosszú, eredményes évtizedeket kívánok a Tanszék munkájához, és a két intézmény együttműködéséhez!

Irodalom

- Czelnai R., 1995: Az Országos Meteorológiai Szolgálat 125 éve (1870-1995). *Országos Meteorológiai Szolgálat*, Budapest.
 Ismail-Zadeh A.T., 2011: Yearbook of International Union of Geodesy and Geophysics. ISSN 1038-3846, Karlsruhe, Germany

KISLEXIKON

POCKET ENCYCLOPAEDIA

Somfalvi-Tóth Katalin

Országos Meteorológiai Szolgálat, H-1525 Budapest Pf. 38, toth.k@met.hu

atmidometrum <lat. rég.>, *párolgásmérő*, a párolgás mérésére szolgáló eszköz. A Societas Meteorologica Palatina (1780-1793) hálózatában használt négy alapműszer, a barometrum, a hygrometrum, a thermometrum és az ~ egyike. (*Bartholy J. és Gyuró Gy.: A meteorológia oktatásának és kutatásának története az ELTE-n és jogelődein*)

deklinatorium <lat. rég.>, a földmágnességi északi irány és csillagászati északi irány közötti eltérés meghatározására használt eszköz. (*Bartholy J. és Gyuró Gy.: A meteorológia oktatásának és kutatásának története az ELTE-n és jogelődein*)

electrometrum <lat. rég.>, *elektrométer*, az elektromos töltés vagy potenciál-különbség mérésére szolgáló műszer a Societas Meteorologica Palatina (1780-1793) hálózatában. (*Bartholy J. és Gyuró Gy.: A meteorológia oktatásának és kutatásának története az ELTE-n és jogelődein*)

hyetometrum <lat. rég.> a lehullott csapadék mérésére szolgáló eszköz neve a Societas Meteorologica Palatina (1780-1793) hálózatában. Téglalakú edény, amelynek felfogó felülete 36,1 x 36,1 cm (1 láb) volt. (*Bartholy J. és Gyuró Gy.: A meteorológia oktatásának és kutatásának története az ELTE-n és jogelődein*)